

QURILISH SANOATIDA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING ZAMONAVIY USULLARI

Ismoilov Umid Jalolovich

Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik
va dizayn instituti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21919668>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 09-avgust 2026 yil
Ma'qullandi: 11-avgust 2026 yil
Nashr qilindi: 13-avgust 2026 yil

KEYWORDS

qurilish sanoati, iqtisodiy
samaradorlik, innovatsiya, BIM
texnologiyasi, investitsiya,
raqamlashtirish, loyiha
boshqaruvi, mehnat
unumdorligi, energiya
samaradorligi,
raqobatbardoshlik.

ABSTRACT

Mazkur maqolada qurilish sanoatining mamlakat iqtisodiyotidagi o'рни, tarmoqda iqtisodiy samaradorlikni oshirishning zamonaviy usullari hamda innovatsion texnologiyalarni joriy etishning iqtisodiy ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, raqamli texnologiyalar, BIM (Building Information Modeling) tizimi, resurslardan oqilona foydalanish, energiya tejamkor qurilish materiallarini qo'llash va loyiha boshqaruvining zamonaviy usullaridan foydalanish orqali qurilish korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish masalalari yoritilgan. Tadqiqot natijasida qurilish tarmog'ining barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun innovatsion boshqaruv va iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish zarurligi asoslab berilgan.

Qurilish sanoati mamlakat iqtisodiyotining strategik tarmoqlaridan biri bo'lib, ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirish, aholini uy-joy bilan ta'minlash hamda yangi ish o'rinlarini yaratishda muhim rol o'ynaydi. So'nggi yillarda iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida bo'lgani kabi qurilish sohasida ham innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish, resurslardan samarali foydalanish va ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida qurilish korxonalarining muvaffaqiyati nafaqat bajarilgan ishlar hajmiga, balki ularning iqtisodiy samaradorligiga ham bog'liqdir. Samaradorlik ishlab chiqarish resurslaridan oqilona foydalanish, loyiha muddatlariga rioya qilish, sifatni ta'minlash va xarajatlarni optimallashtirish orqali namoyon bo'ladi.

Bugungi kunda dunyo amaliyotida raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt, BIM platformalari, avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari hamda ekologik qurilish konsepsiyalaridan foydalanish qurilish tarmog'ining samaradorligini sezilarli darajada oshirmoqda. Mazkur tajribalarni milliy qurilish sanoatiga tatbiq etish iqtisodiy o'sishni jadallashtirishga xizmat qiladi.

Qurilish sanoati iqtisodiy rivojlanishning asosiy drayverlaridan biri hisoblanadi. Ushbu tarmoq sanoat, transport, energetika, qishloq xo'jaligi hamda xizmat ko'rsatish sohalari bilan chambarchas bog'liq. Qurilish hajmining ortishi sement, metall, yog'och, elektrotexnika

mahsulotlari va boshqa qurilish materiallariga bo'lgan talabni ham oshiradi. Natijada boshqa tarmoqlarning rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Qurilish korxonalarining iqtisodiy samaradorligi bir qator ko'rsatkichlar orqali baholanadi. Jumladan:

- mehnat unumdorligi;
- mahsulot tannarxi;
- rentabellik darajasi;
- investitsiya samaradorligi;
- asosiy fondlardan foydalanish koeffitsienti;
- qurilish muddati;
- resurslardan foydalanish samaradorligi.

Mazkur ko'rsatkichlarning yaxshilanishi korxonaning moliyaviy barqarorligini mustahkamlaydi va raqobatbardoshligini oshiradi.

Qurilish sohasida iqtisodiy samaradorlikni oshirishning eng muhim yo'nalishlaridan biri raqamli texnologiyalarni joriy etishdir. Xususan, BIM (Building Information Modeling) texnologiyasi loyiha ishlab chiqish, smeta tuzish, qurilish jarayonini nazorat qilish va ekspluatatsiya bosqichlarini yagona axborot tizimida boshqarish imkonini beradi.

BIM texnologiyasidan foydalanish natijasida:

- loyiha xatolari kamayadi;
- ortiqcha xarajatlar qisqaradi;
- qurilish muddati qisqaradi;
- resurslardan foydalanish samaradorligi ortadi;
- investitsiya tavakkalchiligi kamayadi.

Shuningdek, sun'iy intellekt elementlaridan foydalanish loyiha risklarini oldindan baholash, xarajatlarni prognoz qilish va qurilish jarayonlarini optimallashtirish imkonini beradi.

Bundan tashqari, energiya tejamonkor texnologiyalarni qo'llash ham iqtisodiy samaradorlikni oshirishning muhim omillaridan biridir. Zamonaviy issiqlik izolyatsion materiallari, energiya tejovchi deraza va fasad tizimlari, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish bino ekspluatatsiyasi xarajatlarini sezilarli darajada kamaytiradi.

Qurilish sanoatida iqtisodiy samaradorlikni oshirishning muhim omillaridan biri loyiha boshqaruvini zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil etishdir. An'anaviy boshqaruv usullari ko'pincha vaqt va resurslarning samarasiz sarflanishiga olib keladi. Shu sababli bugungi kunda Lean Construction, Agile yondashuvlari hamda Project Management tamoyillaridan foydalanish kengayib bormoqda.

Lean Construction konsepsiyasi barcha turdagi isrofgarchiliklarni kamaytirish, ishlab chiqarish jarayonlarini uzluksiz takomillashtirish va mijoz uchun yaratilayotgan qiymatni oshirishga qaratilgan. Ushbu yondashuv natijasida ortiqcha material sarfi, bekor turish va qayta ishlash xarajatlari kamayadi. Natijada loyiha tannarxi pasayadi va korxona rentabelligi ortadi.

Loyiha boshqaruvida zamonaviy dasturiy vositalardan foydalanish ham alohida ahamiyat kasb etadi. Qurilish ishlarining bosqichma-bosqich rejalashtirilishi, xarajatlar monitoringi, mehnat resurslarini boshqarish va risklarni baholash korxonaning moliyaviy barqarorligini ta'minlaydi. Raqamli boshqaruv tizimlari rahbarlarga tezkor va asoslangan boshqaruv qarorlarini qabul qilish imkonini beradi.

Innovatsion rivojlanish iqtisodiy samaradorlikni oshirishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy qurilish texnologiyalarini joriy etish dastlab qo'shimcha investitsiyalarni talab qilishi mumkin, biroq uzoq muddatda bu xarajatlar o'zini oqlaydi. Innovatsiyalar mehnat unumdorligini oshiradi, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytiradi va mahsulot sifatini yaxshilaydi.

Investitsiyalarni samarali boshqarish qurilish korxonalarining moliyaviy natijalariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Investitsiya loyihalarini tanlashda ularning iqtisodiy samaradorligi sof joriy qiymat (NPV), ichki rentabellik normasi (IRR), investitsiyalarning qoplanish muddati va rentabellik indeksi kabi ko'rsatkichlar asosida baholanishi maqsadga muvofiqdir.

Shuningdek, davlat-xususiy sheriklik mexanizmlaridan foydalanish yirik infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytiradi. Bunday loyihalar iqtisodiyotning boshqa tarmoqlarini ham rivojlantirib, yangi ish o'rinlari yaratish va hududlarning investitsiyaviy jozibadorligini oshirishga xizmat qiladi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda qurilish sohasini modernizatsiya qilish, raqamlashtirish va investitsiyalarni jalb etishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Zamonaviy turar joylar, sanoat korxonalari, transport va muhandislik-kommunikatsiya infratuzilmasining barpo etilishi mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga sezilarli hissa qo'shmoqda.

Shunga qaramasdan, tarmoqda ayrim muammolar ham saqlanib qolmoqda. Jumladan:

- qurilish materiallari narxlarining o'zgaruvchanligi;
- ayrim korxonalarda zamonaviy texnologiyalarning yetarli darajada joriy etilmaganligi;
- malakali muhandis va ishchi kadrlarga bo'lgan ehtiyoj;
- energiya va resurslardan foydalanish samaradorligining pastligi;
- ayrim loyihalarda muddatlarning cho'zilishi.

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

- BIM va boshqa raqamli texnologiyalarni keng joriy etish;
- mahalliy qurilish materiallari ishlab chiqarishni rivojlantirish;
- energiya tejamkor va ekologik toza texnologiyalarni qo'llash;
- qurilish korxonalarida xodimlarning malakasini muntazam oshirish;
- investitsion muhitni yanada yaxshilash;
- ilmiy-tadqiqot natijalarini amaliyotga keng tatbiq etish.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, qurilish sanoatida iqtisodiy samaradorlikni oshirish mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. Raqamli texnologiyalarni joriy etish, BIM platformalaridan foydalanish, innovatsion boshqaruv usullarini qo'llash, investitsiyalarni oqilona yo'naltirish va energiya tejamkor texnologiyalarni tatbiq etish qurilish korxonalarining raqobatbardoshligini oshiradi.

Shuningdek, loyiha boshqaruvi sifatini yaxshilash, mehnat unumdorligini oshirish va resurslardan samarali foydalanish tannarxni pasaytirish hamda rentabellikni oshirish imkonini beradi. Kelgusida qurilish sanoatini raqamlashtirish, ilmiy ishlanmalarni amaliyotga joriy etish va xalqaro tajribalarni o'zlashtirish iqtisodiy samaradorlikni yanada yuksaltirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.O'zbekiston Respublikasining Shaharsozlik kodeksi.
- 2.O'zbekiston Respublikasining "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi Qonuni.

- 3.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qurilish sohasini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.
- 4.Qurilish va uy-joy kommunal xo'jaligi vazirligi materiallari.
- 5.Davlat statistika qo'mitasi. O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi bo'yicha statistik to'plamlar.
- 6.PMI. A Guide to the Project Management Body of Knowledge (PMBOK Guide).
- 7.Koskela L. Lean Construction.
- 8.Eastman C., Teicholz P., Sacks R., Liston K. BIM Handbook.
- 9.Porter M. Competitive Advantage.
- 10.Blank L., Tarquin A. Engineering Economy.
- 11.World Bank. Infrastructure and Economic Development.
- 12.OECD. Innovation and Productivity in Construction.

